

Δημήτρης Μπελαντής

ΗΠΑ: Επιστροφή στο σωφρονιστικό σκοταδισμό

Κατά τα τέλη της δεκαετίας του 1960, σε μία περίοδο όπου και πάλι το πρόβλημα της μαζικής εγκληματικότητας προβλημάτιζε σοβαρά την ομοσπονδιακή κυβέρνηση και τους αρμοδίους των μηχανισμών ασφαλείας στις ΗΠΑ, είχαν συνταγεί πολλές και σημαντικές σχετικές εκθέσεις από τους ειδικούς εγκληματολόγους, κοινωνιολόγους και λοιπούς εμπειρογνώμονες. Μάλιστα, οι ειδικοί αυτοί συσχέτιζαν την εγκληματικότητα με το ενϋρ ρεύμα κοινωνικής αναταραχής και αμφισβήτησης, το οποίο συγκλόνιζε τότε τη χώρα. Σημείο αναφοράς στη σύνδεση εγκληματικότητας - εξεγερσιακότητας ήταν η εξέγερση στο γκέτιο του Λος Άντζελες το 1967. Σε μία από αυτές τις εκθέσεις, αυτήν της επιτροπής *Milton - Eisenhower* (National Commission on the Causes and Prevention of Violence: «To Establish Justice, to insure Domestic Tranquility», Washington D.C., 1969), δινόταν η περιγραφή του άμεσου μέλλοντος των αμερικανικών μεγαλουπόλεων: θύλακες άνετης αστικής ζωής και αναβαθμισμένου οικιστικού περιβάλλοντος μέσα σε ένα αρχιπέλαγος, είτε σχετικά ασφαλών μεσοαστικών περιοχών, είτε ακραία υποβαθμισμένων συνοικιών με διακριτικά στοιχεία τη φτώχεια, την ανεργία και τη δραματικά αυξημένη εγκληματική συμπεριφορά. Οι θύλακες αυτοί της «ευμάρειας» θα προστατεύονταν στο μέλλον από την επέκταση της βίας και της εγκληματικότητας και προς αυτούς, όχι μόνο από εκτεταμένες αστυνομικές δυνάμεις αλλά και από ακόμη ισχυρότερους ακριβοπληρωμέ-

νους ιδιωτικούς στρατούς και αστυνομίες. Σε κάθε περίπτωση θα χρειαζόταν ακόμη η αποτροπή της ανεξέλεγκτης πλέον κοινωνικής παραβατικότητας με μέτρα σκλήρυνσης του ουσιαστικού και του δικονομικού ποινικού δικαίου και του σωφρονιστικού συστήματος. Παρά το ότι όλα τα πορίσματα δεν υιοθετούσαν την πρόταση αυτή στον ίδιο βαθμό, διαφαινόταν από τότε ο πειρασμός να αντισταχθεί στην κοινωνική περιθωριοποίηση και κατακερματισμό ο απόλυτος κοινωνικός αποκλεισμός και η «σκληρή» ποινική και σωφρονιστική πολιτική. Το ρεύμα αυτό χαρακτηρίστηκε τότε ως ρεύμα «νόμου και τάξης» («law and order»).

Είκοσι πέντε χρόνια αργότερα το ρεύμα «νόμου και τάξης» εμφανίζεται πιο επίκαιρο παρά ποτέ στις ΗΠΑ. Μία δεκαπενταετία αμιγώς νεοφιλελεύθερης διακυβέρνησης και κατάργησης των κοινωνικών πολιτικών, έχει επιτείνει σε σημαντικό βαθμό τη διάλυση του κοινωνικού ιστού των μεγαλουπόλεων και διευρύνει τα κοινωνικά στρώματα χωρίς καμία ασφάλεια, προστασία και κοινωνική προοπτική. Αυτή η κοινωνική συγχυρία είναι ο αναγκαίος όρος για τις συνθήκες μιας εκτός ορίων και ελέγχου κοινωνικής παραβατικότητας, συνώνυμης πλέον με τη μοναδική διέξοδο επιβίωσης μεγάλου μέρους της κοινωνίας (ευρύτερου ουσιαστικά από τις ανάγκες ενός «εργατικού εφεδρικού στρατού»).

Απέναντι σε αυτές τις ταξικές και κοινωνικές κατηγορίες των περιθωριοποιημένων η κρατική εξουσία αντιτάσσει στο όνομα της προστασίας του «ασφαλούς» τμήμα-

τος της κοινωνίας την αυταρχική –ποινική και σωφρονιστική– επιβολή της «τάξης». Όπως γράφθηκε στη *Liberation* (1η Ιουνίου 1995), διογκώνεται εφιαλτικά ο αριθμός των εγκλείστων στα σωφρονιστικά καταστήματα: ένα εκατομμύριο κρατούμενοι βρίσκονται στις ομοσπονδιακές φυλακές και 400.000 στις πολιτειακές. Σε 100.000 κατοίκους αντιστοιχούν 455 κρατούμενοι. Ειδικότερα στην Αλαμπάμα οι κρατούμενοι αυξάνονται κατά 100 το μήνα, με αποτέλεσμα να χρειαστούν άλλες 11 φυλακές ως το έτος 2.000 και άλλες 52 ως το έτος 2.020. Επίσης, σε ομοσπονδιακό επίπεδο 139 άτομα καταδικασμένα σε θάνατο αναμένουν την εκτέλεση της ποινής, μεταξύ αυτών και αρκετοί ανήλικοι. Όπως προβλήθηκε διεθνώς από τα ΜΜΕ, στην Αλαμπάμα οι κρατούντες επανέφεραν το αλυσσοδέσιμο των κρατουμένων σε φυλακές εργασίας με σκοπό την «εξοικονόμηση δαπανών από τον περιορισμό των φυλάκων», οι δε κρατούμενοι εργάζονται κατά μέσο όρο περί τις 12 ώρες ημερησίως.

Είναι σχετικά προφανές ότι η τεράστια πλειοψηφία των κρατουμένων για εγκληματικές πράξεις ανήκει στις λαϊκές τάξεις και μάλιστα στο περιθωριοποιημένο κοινωνικά τμήμα τους. Είναι χαρακτηριστικό το γεγονός ότι το 80% των κρατουμένων έκανε χρήση ναρκωτικών προτού συλληφθεί και κρατηθεί, ενώ από τις 2.000-3.000 άτομα τα οποία συλλαμβάνονται κατ' έτος στις ΗΠΑ η πλειοψηφία προέρχεται από οικογένειες φτωχές, με γονείς αλκοολικούς, ναρκομανείς, μανιοκαταθλιπτικούς κ.λπ. Η χειρότερη μορφή κοινωνικού αποκλεισμού είναι στο τέλος του 20ού αιώνα η φτώχεια, και αυτή ακριβώς οδηγεί για μια ακόμη φορά στη μαζική παραβατικότητα.

Αξίζει εδώ να μνημονευθεί ο παράγων της κοινωνικής συναίνεσης στην αυταρχική

αντεγκληματική πολιτική. Θεμέλιος λίθος του ρηγκανισμού ως κοινωνικής συμμαχίας κατά τη δεκαετία του 1980 ήταν η συνέχιση και επέταση της νιξονικής πολιτικής του «δικαιώματος των πολιτών στην ασφάλεια». Αυτό πρακτικά σήμαινε μία πλατιά καμπάνια «νόμου και τάξης», για την επαναφορά της θανατικής ποινής ως βασικού μέσου γενικής πρόληψης κατά της εγκληματικότητας, δηλαδή με άλλα λόγια κοινωνικής αποτροπής δια της κρατικής τρομοκρατίας. Στις περισσότερες πολιτείες η καμπάνια για «νόμο και τάξη» οδήγησε σε δημοψηφίσματα, τα οποία ενέκριναν με μεγάλες πλειοψηφίες την επαναφορά της θανατικής ποινής με νόμο, όπως και πραγματοποιήθηκε στη συνέχεια. Η τάση αυτή σήμανε τη νεοσυντηρητική πολιτική συσπείρωση των «διασφαλισμένων» μεσοστρωμάτων απέναντι σε κάθε φιλελεύθερη και δημοκρατική μεταρρύθμιση, θεωρούμενη ως υπεύθυνη για την κοινωνική αποδιάρθρωση: πρόκειται ουσιαστικά για μία μορφή *κοινωνικού πολέμου κατά των κοινωνικά περιθωριοποιημένων*. Η τάση αυτή επαναλήφθηκε πρόσφατα και στο δημοψήφισμα της Καλιφόρνια, το οποίο ενέκρινε την αποστέρηση όλων των κοινωνικών δικαιωμάτων από τους αλλοδαπούς εργαζομένους στην πολιτεία. Βάση αυτών των πλειοψηφιών είναι σε κάθε περίπτωση ο κερματισμός των εργαζομένων και των λαϊκών τάξεων και η προβολή των απόκληρων ομάδων ως του βασικού «εχθρού» του κοινωνικού συμφέροντος. Η τάση «ρεύματος και τάξης», άμεσα συνδεδεμένη και με ισχυρά νεοσυντηρητικά ρεύματα όπως η «Ηθική Πλειοψηφία» ή η νεότερη «Χριστιανική Πλειοψηφία» του Π. Μπιουσκάναν, επηρεάζει σημαντικά ως λόμπυ τα δύο βασικά πολιτικά κόμματα, με αποτέλεσμα ο «δημοκρατικός» Κλίντον να καλύπτει πλήρως και να υποστηρίζει την εφαρμογή της

θανατικής ποινής.

Από την άλλη πλευρά είναι αξιοσημείωτη η έμφαση στο *θεματικό* χαρακτήρα της ποινής και μάλιστα κατά την εκτέλεσή της. Η συστηματική προβολή εκτελέσεων από τα ΜΜΕ εθνικά αλλά και διεθνώς, περιλαμβανομένων και εκτελέσεων ανηλίκων, με το επιχείρημα ότι «πρέπει να σταλεί ένα μήνυμα προς την κοινωνία» (σχετικά σε *Liberation*, όπ.π., δήλωση αρμοδίου εισαγγελέα), παραπέμπει σαφώς σε προδιαφοτιστικές αντιλήψεις για το έγκλημα και την τιμωρία: πρόκειται για μια ανάπλαση στο παρόν του εγκληματία ο οποίος θεματικά εκτελούνταν με βασιανιστήρια εμπρός στο φιλοθέαμον κοινό. Η πρακτική αυτή και οι αντιλήψεις οι οποίες τη θεμελιώναν αποτέλεσαν –όπως πειστικά έχει δείξει ο Μ. Foucault (*Επιτήρηση και τιμωρία*, ελλ. μετ., Αθήνα 1989)– το επίκεντρο της κριτικής των εκπροσώπων του Διαφωτισμού, οι οποίοι αντέτειναν στη «συντριβή» του εγκληματία την επανακοινωνικοποίησή του δια της φυλάκισης. Ανεξάρτητα από την επιτυχία αυτού του πολιτικού προγράμματος, αυτό αποτέλεσε τη βάση της ποινικής και σωφρονισκής οργάνωσης όλων των «πολιτισμέ-

νων» εθνών κατά τους τελευταίους δύο αιώνες.

Η αναίρεση των ιδεολογικών και πολιτιστικών κατακτήσεων του Διαφωτισμού στην ποινική και σωφρονιστική πολιτική είναι αποτέλεσμα, όπως φαίνεται, της έντονης ταξικής πόλωσης και της ραγδαίας περιθωριοποίησης και κατακερματισμού στην αμερικανική κοινωνία. Για άλλη μία φορά η κοινωνική ασθένεια, δηλαδή οι συνέπειες της καπιταλιστικής κρίσης και ανασυγκρότησης, αντιπροτείνεται ως φάρμακο στον εαυτό της. Όμως αυτό το φάρμακο, η απομόνωση και καταστολή των κοινωνικά αδύνατων, –αξιζει εδώ να υπενθυμισθεί η πρόσφατη επιβολή ποινής κάθειρξης 25 ετών από δικαστήριο της Καλιφόρνιας σε άτομο το οποίο έκλεψε ένα κομμάτι πίτσα– αποτελεί προοίμιο μιας βάνανσης παραβίασης όλων των θεμελιωδών ατομικών και πολιτικών δικαιωμάτων σε μια χώρα με σημαντική παράδοση στο χώρο των δικαιωμάτων. Από την άλλη πλευρά πρόκειται για συνταγή με σοβαρές «παρενέργειες» – η σημαντικότερη από αυτές είναι η προοπτική νέων κοινωνικών εκρήξεων τύπου «Λος Άντζε-λεις 1992».

Γιώργος Λογοθέτης Πενήντα χρόνια μετά...

Πέρασαν πενήντα χρόνια από το τέλος του Δευτέρου Παγκοσμίου Πολέμου –της πιο πολύνεκρης αλληλοσφαγής στην ιστορία της ανθρωπότητας. Οι δυνάμεις του ναζισμού και του φασισμού είχαν ηττηθεί με φοβερές θυσίες– μόνο η

Σοβιετική Ένωση είχε 20 αν όχι 30 εκατομμύρια νεκρούς. Κυβερνήσεις και ΜΜΕ διακήρυσσαν τότε σε όλους τους τόνους ότι με την «αντιφασιστική νίκη» η ανθρωπότητα θα εισερχόταν σε μια νέα περίοδο της ιστορίας της. Αυτοδιάθεση των Λαών, ειρηνική